

Teken, tekenbeten en de ziekte van Lyme bij werkenden in de groene sector

M.C.G. de Groot

Het aantal mensen dat met een tekenbeet of met een rode cirkelvormige huidafwijking bij de huisarts komt, neemt sterk toe. (1) Onderzoek van Wageningen UR toont aan dat met name in bos en tuin tekenbeten worden opgelopen. (2) Verder blijkt dat er tussen gebieden grote variatie in de verdeling van teken en besmetting met de lymbacterie bestaat. Er is meer kennis nodig die kan bijdragen deze verschillen te verklaren, waarbij de interacties tussen teken, hun gastheren in verschillende habitattypen in kaart gebracht moeten worden. (3) Stigas, de preventiedienst voor de agrarische en groene sectoren, heeft een inventariserend onderzoek uitgevoerd in de sector bos- en natuursector en de hovenierssector. Hieruit zijn aanbevelingen geformuleerd voor alle betrokken partijen: werkgevers en werknemers in de groene sectoren, de overheid, de medische sector/onderzoekers en fabrikanten van bedrijfskleding

Werknemers in bos en natuur en in de hovenierssector lopen een risico om door een geïnfecteerde teek gebeten te worden en daarmee de ziekte van Lyme op te lopen. Er komen veel vragen uit deze beroepsgroep hoe hiermee om te gaan. Om deze vragen te kunnen beantwoorden heeft Stigas een inventariserend onderzoek uitgevoerd in de sector bos en natuur (2009) en in de hovenierssector (2009-2010). Daarbij is samengewerkt met de Commissie Arbeidsomstandigheden van het Bosschap en met de Arbo Unie. Verder met de Branchevereniging VHG en Colland Zorg. Het onderzoek bestond uit een vragenlijst met 53 vragen over de werksituatie, de werkzaamheden, preventieve maatregelen, de tekenbeten, aan Lyme gerelateerde klachten en hoe met tekenbeten en genoemde klachten wordt omgegaan. In de rapportage worden ook aanbevelingen gedaan aan de betrokken sectoren. De volgende vragen stonden centraal:

- Hoeveel werkenden worden gebeten door teken, hoe vaak en waar op het lichaam?

- Zijn er locaties/werkgebieden /werkzaamheden waar teken duidelijk meer voorkomen?
- Is er kennis over de preventieve maatregelen bij werknemers? Hebben bedrijven een registratieformulier voor tekenbeten, zijn er hulpmiddelen om teken te verwijderen aanwezig?
- Hoe vaak is er sprake van aan Lyme gerelateerde klachten ten tijde van de enquête?

In de bos- en natuursector werden de arbocoördinatoren van terreinbeherende organisaties zoals Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten, maar ook organisaties als de Provinciale Landschappen en de landschapsbeheersorganisaties benaderd over de inhoud en de werkwijze van het onderzoek en de bijbehorende vragenlijst. Verder werden bosaannemers en particuliere beseigenaren gevraagd om mee te doen aan dit onderzoek. Ook via de website van het Bosschap werden bedrijven en werknemers uitgenodigd om aan dit onderzoek mee

Tabel 1. Resultaten van het vragenlijstonderzoek

	Hoveniers (n = 798)	Bos en Natuur (n=1017)
Het bedrijf heeft een protocol (registratie-, meldings- en screeningsformulier)	16%	37%
Voor de werknemers is een formulier voor de registratie van tekenbeten aanwezig	19%	30%
Werknemer meldt tekenbeten bij leiding	63%	41%
Werknemer heeft een tekenverwijderaar op het werk	69%	67%
Tekenbeten opgelopen ooit tijdens het werk	32% (n=258)	81% (n= 827)
Last van tekenbeten NU tijdens het huidige werk.	28%	78%
Waar komen tekenbeten op het lichaam hoofdzakelijk voor?	38%	62%
	liesstreek	liesstreek
Werknemer heeft ooit te maken gehad met kringvormige rode huidafwijking (erythema migrans)	14%	28%
Verwijdert teken binnen 20 uur na het werk	80%	91%
Contact met dieren en vaak tekenbeten	40%	17%
Werknemer is ooit behandeld voor de ziekte van Lyme na tekenbeet	15%	36% (n= 300)

te werken. In de hovenierssector zijn groenvoorzieningsbedrijven, boomverzorgingsbedrijven en sociale groenvoorzieningsbedrijven gebeld en werd er gevraagd of werknemers mee wilden doen aan dit onderzoek.

Resultaten

1017 Werknemers uit de bos- en natuursector hebben aan dit onderzoek meegedaan. Dat is 60% van het aantal benaderde werknemers (N= 1700).

798 Werknemers uit de hoveniers- en groenvoorziening hebben aan het onderzoek meegedaan. Dat is 36% van het aantal benaderde werknemers (N= 2217).

De resultaten zijn samengevat in tabel 1.

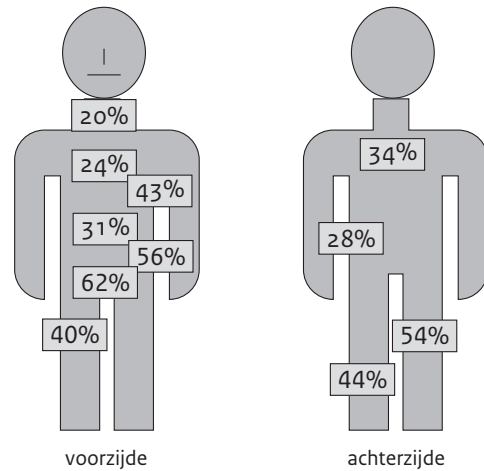
Op de vragen over de plaats op het lichaam van de tekenbeet in de bos- en natuursector blijkt dat dit vooral gebeurt in de oksel/arm, op de rug, navel, lies, boven/onderbeen en in de knieholte. De liesstreek (62%) is het meest favoriet. In figuur 1 is aangegeven welke tekenbeetplekken op het lichaam door 20% of meer van de respondenten zijn genoemd.

In de loop van de jaren nam het aantal behandelingen voor de ziekte van Lyme toe in de sector bos en natuur. Ook het aantal behandelingen per persoon nam toe. 89% Van de behandelde personen werd behandeld door de huisarts. In 96% van de gevallen is antibiotica voorgeschreven.

Werkzaamheden in heidevelden en duingebieden, uitvoerend werk aan bomen en takkenversnipperen

Volgens de respondenten is bij werken in heidevelden, het versnipperen van takken en rasteren de kans om tekenbeten op te lopen het grootst. Het hoogste percentage werknemers met tekenbeten werkte voornamelijk in heidevelden; 92% van hen heeft ooit een tekenbeet opgelopen tijdens het werk.

In de hovenierssector hebben 40% van de medewerkers het meeste last van tekenbeten bij boomverzorgingswerkzaamheden.

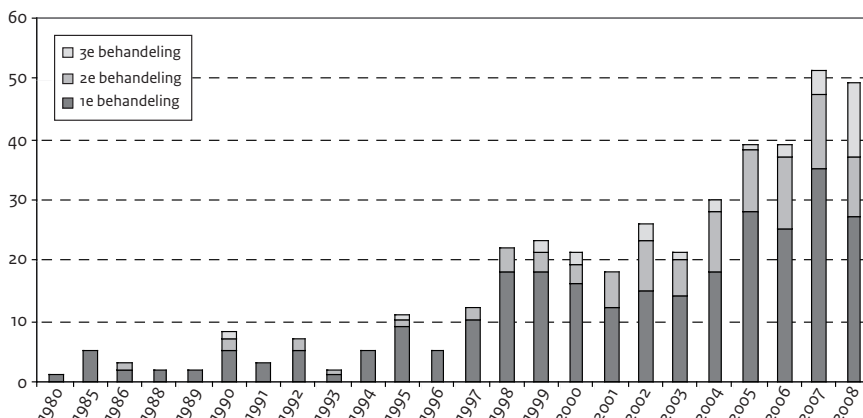
Figuur 1. Locaties tekenbeten op het lichaam, door 20% of meer van de respondenten met tekenbeten genoemd in de bos en natuursector

Contact met dieren in de hovenierssector

Ook het contact met levende of dode dieren verhoogt de kans op tekenbeten. 58 Respondenten (7%) hebben in hun werk bijna altijd of vaak te maken met tekenbeten door het contact met dieren, 279 respondenten (37%) hebben er soms mee te maken. Het contact met dieren gebeurt tijdens het bestrijden van ongedierte, het verwijderen van kleine kadavers, het vangen van muizen, ratten, konijnen en mollen en het verzorgen van dieren in gevangenschap. Daarnaast is er contact met huisdieren van klanten en met dieren die buiten los lopen.

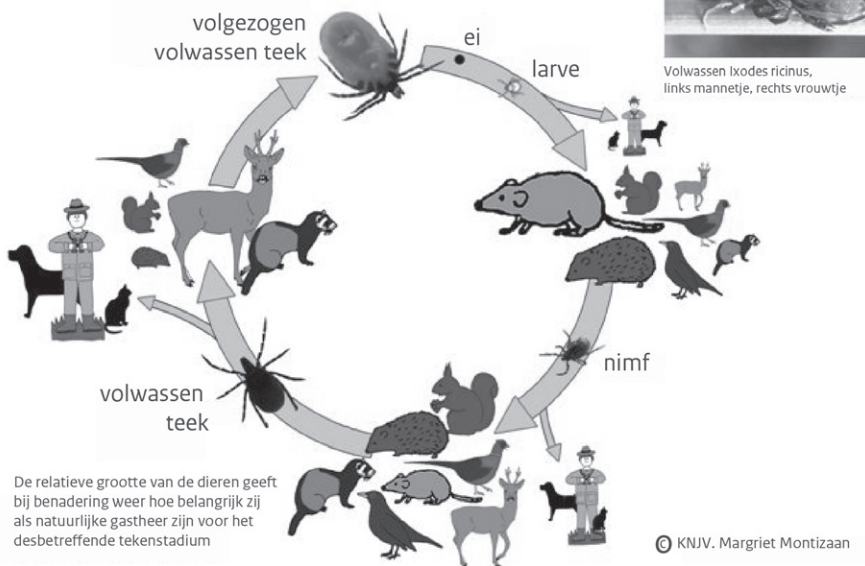
Contact met dieren in de Bos en Natuursector

Verder geeft 23% van de respondenten (n=53) aan tekenbeten op te lopen tijdens het ruimen van aangereiden of geschoten wild. Ook het verzorgen van dieren in gevangenschap, werkzaamheden met paarden, het verzorgen van schapen en grote grazers en het verwijderen van kleine kadavers of het vangen van konijnen en muizen levert een verhoogde kans op tekenbeten op.

Figuur 2. Jaartal waarin werknemers uit bos- en natuursector behandeld zijn voor Erythema migrans eerste, tweede of derde keer

Levenscyclus Ixodes-teek

Figuur 3. Levenscyclus van de Ixodestek en zijn gastheren

Aanbevelingen

Naar aanleiding van deze onderzoeken kunnen de volgende aanbevelingen worden gedaan:

- Elke werknemer in de groene sector zou de beschikking moeten krijgen over een eigen tekenverwijderaar.
- Elke werknemer in de groene sector zou voorlichting moeten krijgen over de risico's van tekenbeten, over de ziekte van Lyme en hoe hiermee om te gaan. Het ontwikkelen van toolboxmateriaal voor de werknemers in het groen kan hier een bijdrage aan leveren.
- Met elke werknemer in de groene sector worden afspraken gemaakt over maatregelen om de ziekte van Lyme te voorkomen.
- Met werknemers in de groene sector worden goede afspraken gemaakt over het registreren/melden van een tekenbeet.
- Stigas wil in samenwerking met Colland Zorg, een 'tekensprek uur' starten, waar werknemers en werkgevers met hun vragen terecht kunnen en waar gericht en snel doorverwezen kan worden naar een 'tekenpoli'.
- Er zou beschermende kleding met professionele uitstraling ontwikkeld moeten worden.

Op basis van deze aanbevelingen zijn naast de groene sector, de medische sector, overheid, onderzoekers en fabrikanten aan zet om te werken aan voorlichting, diagnostiek, behandeling en preventie van tekenbeten

De incidentie van tekenbeten en de ziekte van Lyme in Nederland over de afgelopen jaren is sterk toegenomen. Goede voorlichting aan werknemers over preventie en de noodzaak van een tijdige behandeling van de ziekte is noodzakelijk. Naast relevante informatie voor werknemers leveren de resultaten van dit onderzoek ook belangrijke informatie op voor recreanten in bos en natuur.

Auteur

M.C.G. de Groot, Stigas, Zoetermeer

Correspondentie:
mcg.de.groot@stigas.nl

De volledige teksten van de inventariserende onderzoeken zijn te downloaden via www.weekvandeteek.nl of opvraagbaar via info@stigas.nl.
Meer informatie is ook mogelijk via mcg.de.groot@stigas.nl, preventie-adviseur, ad.de.rooij@stigas.nl medisch adviseur van Stigas

Literatuur

1. A. Hofhuis, M.G. Harms, J.W.B. van der Giessen, H. Sprong, D.W. Notermans, en W. van Pelt. Ziekte van Lyme in Nederland 1994-2009 Aantal huisartsconsulten blijft toenemen. Is voorlichting en curatief beleid genoeg? Infectieziekten Bulletin 2010 21(3): 84-87 http://www.rivm.nl/cib/publicaties/bulletin/jaargang_21/bull_2103/ziekte-van-lyme-in-nederland-1994-2009.jsp
2. Takken, W.; Vliet, A.J.H. van; Overbeek, L.S. van; Gassner, F.; Jacobs, F.; Bron, W.A.; Mulder, S. Teken, tekenbeten en Borrelia infecties in Nederland deel II : april 2008: update met gegevens van 2006 en 2007 Wageningen : Wageningen Universiteit, 2008
3. Fedor Gassner, Arnold J.H. van Vliet, Saskia L.G.E. Burgers, Frans Jacobs, Patrick Verbaarschot, Emiel K.E. Hovius, Sara Mulder, Niels O. Verhulst, Leo S. van Overbeek, Willem Takken. Geographic and Temporal Variations in Population Dynamics of Ixodes ricinus and Associated Borrelia Infections in The Netherlands. Vector-Borne and Zoonotic Diseases. Ahead of print. doi:10.1089/vbz.2010.0026.